

ÜNİVERSİTE MEZUNU KADINLARIN İŞSİZLİK SÜREÇLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Dergisi,
Cilt 36, Sayı 2, 2018,
s. 125-148

Özkan ÖZTÜRK

Türkiye İş Kurumu,
Sosyal Hizmet Uzmanı, İç Denetçi
ozk.ozturk@gmail.com

Ercüment ERBAY

Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü
eerbay@hacettepe.edu.tr

*Bu çalışma Özkan ÖZTÜRK'ün Hacettepe
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal
Hizmet Anabilim Dalında tamamladığı Tezli
Yüksek Lisans Tezinden üretilmiştir.*

Öz: Çalışma arzularına rağmen kadınların işsizlik nedeniyle çalışma yaşamından dışlanmaları, sosyal adaletin sağlanması açısından önemli bir sorundur. Bu açıdan araştırma kapsamında nicel araştırma yöntemi kullanılarak üniversite mezunu kadınların işsizlik süreçlerinin çeşitli yönleriyle değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma ile elde edilen sonuçlar, kadınların çalışma yaşamına kazandırılması, sosyal refah düzeyinin artırılması ve sosyal adaletin sağlanması amacıyla yapılacak çalışmalara katkı sağlaması açısından önemlidir. Sonuçlar; kadınların önemli ölçüde cinsiyete dayalı rol ve sorumlulukları nedeniyle işsiz kaldıklarını; işsizliğin ekonomik, sosyal ve psikolojik anlamda ciddi sorunlara neden olduğunu; kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmak için iş aradıklarını; işsizlik sürecinde sosyal destek ağlarının dikkate değer düzeyde olumlu etkilerinin olduğunu ve kadınların işsizlik sürecinde çeşitli konularda desteğe ihtiyaç duyabildiklerini göstermektedir. Bu anlamda toplumsal refahın artırılabilmesi için işsizlik sürecinin bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması, kurumların sahip oldukları bilgileri değerlendirmeye yönelik bir model oluşturulması, kurumsal destek mekanizmaları arasında işbirliğinin geliştirilmesi, kurumsal bakım hizmetlerinin artırılması ve bu hizmetlere erişimin kolaylaştırılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal hizmet, toplumsal cinsiyet, sosyal dışlanma, istihdam, işsizlik, sosyal destek.

EVALUATION OF UNEMPLOYMENT PROCESSES OF UNIVERSITY GRADUATE WOMEN

Hacettepe University
Journal of Economics
and Administrative
Sciences
Vol. 36, Issue 2, 2018,
pp. 125-148

Özkan ÖZTÜRK

Turkish Employment Organization
Social Services Field Expert
Internal Auditor
ozk.ozturk@gmail.com

Ercüment ERBAY

Assoc.Prof.Dr, Hacettepe University
Faculty of Economics and Administrative
Sciences, Department of Social Work
erbay@hacettepe.edu.tr

*This study has been produced from Özkan
Öztürk's Master's Thesis which is completed at
Hacettepe University Social Sciences Institute
Social Services Department*

A

Abstract: Despite willingness to work, exclusion of women from working life due to unemployment is an important question in terms of ensuring social justice. In this respect, this study aims to evaluate in various aspects the unemployment processes of university graduate women by using quantitative research method. The results obtained by the research are important in terms of contributing to studies in order to increase women's participation in the working life, to increase the level of social welfare, and to ensure the social justice. The results show that women are unemployed due to their significant role in sex-based roles and responsibilities, that unemployment causes serious economic, social and psychological problems; that women seek jobs to gain economic independence, that social support networks have significant positive effects during unemployment period and that women may need support in various issues during the unemployment period. In this sense, it is evaluated that the process of unemployment should be considered from a holistic point of view, that a model should be established to evaluate the information that institutions have, that a cooperation between institutional support mechanisms should be developed, that institutional care services should be increased, and that it should be made easier to access to these services.

Keywords: *Social work, gender, social exclusion, employment, unemployment, social support.*

GİRİŞ

Ersöz'e göre farklı sınıf ya da grupları kapsamına alan, uygulama alanı ve kavram olarak sınırları kesin bir şekilde belirlenemeyen sosyal politikanın (Ersöz, 2005: 759), "...gelir eşitsizliğinden yoksulluğa, eğitimden istihdama, sağlıktan konuta birçok alt başlığı..." bulunmaktadır (Ecevit, 2012: 11). Modern anlamıyla sosyal politikanın vatandaşlık kavramıyla yakın bir ilişkisi bulunmaktadır ve sosyal politikanın hedefi ülkede yaşayan her bir bireyin ekonomik ve sosyal durumunu iyileştirmektir (Şenkal, Doğan, 2012: 64).

Genel anlamıyla "...sosyal adaleti sağlamak konusunda oluşturulan fikirler ve uygulamaların bütünü olarak..." tanımlanabilen sosyal politika (Sunal, 2011: 288), batılı ülkelerde yaşanan sosyal, siyasal, yasal ve iktisadi gelişmelerin bütününden oluşan bir sürecin sonucunda kurumsallaşmıştır (Sunal, 2011: 284). Bu kurumsallaşma sürecinde emeğin metalaşması ve emek piyasalarında yaşanan sorunlar ise üzerinde ayrıca durulması gereken konulardır.

Sanayi devriminin en önemli özelliklerinden biri çalışmayı ev temelli ve belirli bir zamana bağımlı olmaktan çıkararak günün belirli saatlerinde gerçekleşen durağan bir hale dönüştürmesi (Yüksel, 2014: 125), emeğin bir örgütte düzenli olarak kullanılması ve bu emek karşılığında ücret ödenmesidir (Ören, Yüksel, 2012: 36-37). Sanayi devrimi sonrasında insanı makinenin bir parçası olarak gören bu yaklaşım (Ekin, 1997: 37) çalışma kavramını doğal olmaktan çıkararak mekanik bir hale getirmiştir (Yüksel, 2014: 133).

Buğra'ya (2015: 35-36) göre emek piyasası önemli sorunların yaşandığı, her şeyin belirli bir düzen içinde ve kendiliğinden gerçekleştiği bir süreç değildir. Bu süreç içerisinde özgürleşen soyut emeğin çalışma hayatının dışında kalması toplumsal huzursuzluk nedeni olmaktadır. Sosyal politika tarihi daha çok piyasanın çözüm bulamadığı bu huzursuzluğa çözüm arayışı çerçevesinde şekillenmiştir.

İhtiyaçlar, mücadeleler ve gelişmeler etrafında şekillenen, temel olarak ekonomideki eşitsizliklerin azaltılmasını, toplumsal adalet ve eşitliğin, toplumsal uzlaşma ve bütünlüğün sağlanmasını hedefleyen modern sosyal politikanın gelişim süreci ahlaki temele dayalı uygulamalardan sistematik, kalıcı ve yaygın uygulamalara doğru bir evrim yaşamıştır (Koray, 2007: 27).

Sanayi devrimi öncesinde, "duygusal yakınlık ve tüketim sığmağı olması" nedeniyle refah rejimleri açısından yadsınamaz bir rolü bulunan aile kurumu ortaya çıkan risklerin dağıtımında en önemli işlevsel araçtır. Sanayileşme sonrası dönemde sürekli bir gelir ve işin piyasa tarafından garanti edilememesi risklerin genelleşmesine

ve piyasanın riskleri bertaraf etmekte yetersiz kalmasına neden olmuştur. Piyasa başarısızlığı olarak isimlendirilen bu durum refah devletinin ortaya çıkışındaki temel unsurdur (Esping-Andersen 2013: 38-41).

20. yüzyılın ilk yarısından sonra gelişmiş ülkelere refah devleti anlayışının benimsenmesiyle birlikte sosyal güvenlik, gelir dağılımı, eğitim, konut ve sağlık gibi temel sosyal politika alanları olarak nitelendirilen alanlardaki iyileşmeler sosyal politikada yeni öncelik alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sosyal politikanın ilgi alanına ve kapsamına dahil olan bu yeni alanlar “kadınların çalışma hayatına katılımını kolaylaştırıcı önlemler, çocuk ve yaşlıların bakımı, çevre politikaları ve cinsiyet ayrımcılığı” gibi alanlardır (Ersöz 2005: 763).

Tarihsel süreç içerisinde amaç ve hedefleri çerçevesinde sosyal politika ile her zaman yakın ilişki ve etkileşim içerisinde bulunan (Yolcuoğlu, 2012: 148); sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal bütünleşmeyi, insanların güçlendirilmesini ve özgürleştirilmesini destekleyen uygulamaya dayalı bir meslek ve akademik disiplin olan sosyal hizmet (IFSW, IASSW, 2014) felsefi ve teorik olarak sosyal adaleti sağlamayı temel paradigma olarak almaktadır. Sosyal hizmet bu yönüyle özgürleştirmeyi, güç farklılıklarının asgari seviyeye indirilmesini, eşitliği, güçlendirmeyi ve içermeyi kapsayan bir yapıya sahiptir (Tuncay, İl, 2006: 60). Sosyal çalışmacının temel ilgi alanı ise tüm insanların fiziksel, zihinsel ve ruhsal iyilik hallerine dikkat ederek sosyal refahtan eşit derecede pay alabilmelerini sağlamaktır (CASW, 2008: 1). Bu aynı zamanda herkesin, sahip olduğu özellikler ve toplumsal statülere bakılmaksızın eşit haklara sahip olması anlamını taşımaktadır.

Bugün sıklıkla erkeklik ile kadınlık arasındaki ayrımı ve eşitsizliği anlatmak üzere kullanılan ve Ann Oakley’in 1972 yılındaki “Sex, Gender and Society” isimli çalışmasıyla sosyoloji alanına kazandırılan (Vatandaş, 2007: 31), kullanımı yeni ancak içeriğinde barındırdığı cinsiyet ayrımı oldukça eski olan toplumsal cinsiyet, kadınların ekonomik ve sosyal durumu üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle sosyal politika ve sosyal hizmetin önemle vurguladığı sosyal adaletin tesisi önündeki önemli engellerden biridir.

Kocacık ve Gökkaya (2005: 195-196), kadının ekonomik ve toplumsal yaşam açısından erkeğe göre arka planda kalmasının birçok nedeni bulunduğunu belirtmektedir. Bu nedenler arasında özellikle erkek egemen toplum yapısı gibi toplumların yapısal özelliklerinin, kadın erkek eşitsizliğinin kadın aleyhine gelişmesinde önemli bir faktör olduğu ifade edilmektedir. Eğitim olanaklarından yoksunluk, fizyolojik farklılıklar, yasal eksiklikler gibi birçok faktör kadınların ikincil planda kalmalarına neden olmaktadır.

Her bir toplumun kendine özgü kültürel tarihsel yapısı kadın ve erkek arasındaki işbölümünü etkilemektedir. Ancak hemen her toplumda “...kadını çocuk bakımı ve ev işleri gibi yeniden üretim faaliyetlerinin yapıldığı özel alana kapatan bir görev bölüşümü olduğu geniş kabul görmektedir.” Görevlerin kadın ve erkek arasındaki bu bölüşümü kadının istihdam sürecini de belirlemektedir (Dedeoğlu, 2000: 151).

Dünyada ve Türkiye’de emek yoğun, niteliksiz ve ucuz işler kadınlara verilmektedir. Kadınlar çalışma yaşamına önce ücretsiz aile işçisi olarak başlamaktadır. Toplumdaki kadın algısının ücretsiz aile işçisi üzerine oluşması, kadın ücretli çalışmaya başladığında kendisine düşük ücret ödenmesiyle sonuçlanmaktadır (Koray, 1999: 7). Kadınların ev içi emeğinin piyasa değerinin ortalama ücret düzeyinin üzerine çıkabildiğini ortaya koyan araştırmalar bulunmasına rağmen (Acar-Savran, 2004: 16-17) ev içinde ve ev için kullanılan kadın emeğinin ücretli emeğe dönüşmemesi nedeniyle kadın emeği değersizleşmektedir.

Piyasada ekonomik bir karşılığı bulunan alanlarda çalışan kadınlar için ise emeğin bir kısmı ücret elde edilen bir işte kullanılırken diğer kısmı yine görünmez emek türü olarak ev içi işlerde kullanılmaktadır. Başak *vd.* (2013: 20), ücret karşılığı çalışan kadınların çalışma alanlarını birinci vardiya ve ikinci vardiya olmak üzere iki şekilde kategorize etmektedir. Kadınlar için birinci vardiyanın gerçekleştiği çalışma alanı işyeri, ikinci vardiyanın gerçekleştiği çalışma alanı ise ev olmaktadır.

Bu çerçevede, kadınların toplumsal cinsiyete dayalı rol ve sorumluluklarını merkeze alan bir refah rejiminin kadının ekonomik ve sosyal hayattaki yeri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Esping-Andersen’e (2013: 52) göre “aile ağırlıklı refah rejimi” refah yükümlülüklerinin büyük bir kısmını haneye yüklemektedir. Kadının geleneksel rol ve sorumluluklarına dayanan “aile ağırlıklı refah rejimleri” kadınların aile sorumluluklarına bağlı olarak onların ekonomik bağımsızlıklarını kısıtlayan bir etkide bulunabilmektedir. Refah rejimi bağlamında “aile ağırlıklı olmaktan çıkış” ise ancak refah devletiyle mümkündür.

Bu anlamda özellikle kadının çalışma hayatının dışında kalmasına neden olan işsizlik, üzerinde durulması gereken önemli bir konu haline gelmektedir. Hooper Briar’a (1980: 902) göre, sosyal hizmet uzmanları işsiz müracaatçıların psikolojik ve ruhsal sağlığı gibi bir takım ihtiyaçlarına ve istihdam sorunlarına cevap verebilecek durumda olmalıdır. Bu aynı zamanda müracaatçıların sorunlarına uygun olarak sunulabilecek çeşitli seçeneklere sahip olmak anlamına gelmektedir. Müracaatçı işsiz ise iş edinme tedavi sürecinin nihai hedefi olarak sunulabilmelidir. Ayrıca iş arayan müracaatçılar adına savunuculuk rolü ve destekleyici bir rol üstlenebilmek için iş arama süreci, işgücü piyasası ve piyasadaki fırsatlar hakkında bilgi sahibi olunması gerekmektedir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın genel amacı, üniversite mezunu kadınların işsiz kalarak çalışma yaşamının dışına itilmesine ilişkin temel nedenleri, kadınların iş arama sürecinde yaşadıkları sorunları ve onları iş aramaya iten nedenleri belirlemek; üniversite mezunu kadınların bu süreçte yararlandıkları destek ağlarını ve bu ağ içerisinde ağırlıklı olarak kim ya da kimlerin destek unsuru oluşturduğunu tespit etmek ve bu yönleriyle üniversite mezunu kadınların işsizlik sürecini değerlendirmektir. Bu çerçevede konunun daha detaylı bir şekilde araştırılması için işlevsel alt amaçlar belirlenerek işsizlik süreci hakkında aşağıda yer alan sorulara cevaplar aranmaktadır:

1. Üniversite mezunu kadınların Temel Sosyo-Ekonomik özellikleri nedir?
2. Üniversite mezunu kadınların daha uzun süreli işsiz kalmasının ve kendilerine uygun iş bulamamasının nedenleri nelerdir?
3. Üniversite mezunu kadınların işsizlik sürecinde yaşadıkları sorunlar nelerdir?
4. Üniversite mezunu kadınların iş arama nedenleri nelerdir?
5. İşsizlik sürecinde yaşanan ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunların üstesinden gelebilmek için herhangi bir destek ağından yararlanılmakta mıdır ve yararlanılan destek ağında kim ya da kimler yer almaktadır?
6. İşsizlik sürecinde üniversite mezunu kadınları iş aramaya yönlendiren kişi veya kişiler kimlerdir?
7. İş arama sürecinde bireysel çabalar yeterli midir?

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

İşsizlik ortaya koyduğu sonuçlar itibariyle değerlendirildiğinde kadının çalışma yaşamından dışlanmasına neden olmaktadır. Bu doğrultuda bilimsel çalışmanın amacına uygun olarak, üniversite mezunu kadınların işsizlik sürecine ilişkin belirli detayların ortaya konulması hedeflendiğinden sayısal veriler toplamak ve genelleme yapmak amacıyla araştırma nicel araştırma tekniğiyle gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın genel evrenini işsizlik nedeniyle çalışma yaşamından dışlanan üniversite mezunu kadınlar oluşturmaktadır. Çalışma evrenini ise Ankara ilinde yaşayan ve üniversite düzeyinde eğitim almış kadınlar oluşturmaktadır.

Bu anlamda Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) istatistiklerinde yer alan iş arayan sayıları tespit edilmeye çalışılmıştır. İŞKUR tarafından yayımlanan Aralık 2013 Aylık İstatistik Bültenine göre, 2013 yılı Aralık ayı itibariyle İŞKUR'a kayıtlı 2.610.969 işsiz 1.049.766'sının kadınlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Kadınlar arasında ise 262.275 kişinin önlisans ve üzerinde eğitime sahip olduğu belirlenmiştir. 2013 istatistik

yıllığına göre, çalışma evrenini oluşturan Ankara ilinde 178.318 kayıtlı işsiz bulunduğu, bu işsizlerin 99.491'inin erkeklerden, 78.827'sinin kadınlardan oluştuğu, kadınların ise 26.343'ünün ön lisans ve üzerinde eğitime sahip olduğu anlaşılmıştır. Bu kadınlar arasından ise elektronik ortamda iletişim kurmak isteyen 6.000 kişi çalışma evrenine dâhil edilmiştir.

Örneklem seçiminde $n = N \cdot t_{pq} / d^2(N-1) + t_{pq}$ formülü uygulanarak, 0,5 anlamlılık düzeyinin t tablo değeri 1,96; incelenen olayın gerçekleşme durumu (p) %50 yani 0,5; gerçekleşmeme durumu (q) %50 yani 0,5; örnekleme hatası (d) ise 0,05 olarak alınmıştır. İlgili veriler formüle yazıldığında; 6.000 kişilik çalışma evreninden seçilebilecek minimum örneklem sayısı $n=362$ olarak belirlenmiştir.

VERİLER VE TOPLANMASI

Bu araştırmada veri toplama tekniği olarak soru kâğıdı kullanılmıştır. Elektronik ortamda hazırlanan soru kâğıdında, açık uçlu ve kapalı uçlu sorulardan oluşan toplam 30 soruya yer verilmiştir. Cevaplamayı kolaylaştırmak amacıyla evet, hayır seçenekleri yerine kullanılmak üzere çoğunlukla çoktan seçmeli sorular kullanılmıştır.

Anketin uygulanması sırasında öncelikle gerekli izinlerin alınması için girişimde bulunulmuştur. İŞKUR yöneticileri ve personeli ile görüşmeler gerçekleştirilerek kişisel verilerin gizliliği ilkesine ve çalışma evrenine uygun olarak İŞKUR'a başvuru yapan üniversite mezunu kadınlar arasından basit tesadüfî örnekleme tekniği kullanılarak anketi cevaplama muhtemel kişiler belirlenmiştir.

Gerekli izinler alınarak ve kişisel bilgilerin gizliliği ilkesi gözetilerek çalışma evreninde yer alan ve belirlenen örneklem içerisinde elektronik ortamda anketi cevaplama kabul eden 360 kişi ile anket gerçekleştirilmiştir.

VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Anket sonucu elde edilen araştırma verilerinin çözümlenmesinde SPSS 22.0 (Statistical Package for Social Science) ve SPSS Clementine isimli paket program yazılımları kullanılmıştır. Programa girilen veriler sayı ve yüzde olarak sınıflandırılmış ve yorumlanarak araştırma raporunda sunulmuştur.

Anket sonucunda elde edilen veriler çerçevesinde değişkenler arası ilişkilerin değerlendirilmesinde eğilimleri belirleme ve benzer seçimleri bir araya getirme özelliği nedeniyle anket sonucunda elde edilen verilerin bazıları birliktelik kuralı uygulanarak analiz edilmiştir. Buna bağlı olarak üniversite mezunu kadının işsizlik sürecini değerlendirmek üzere birliktelik kuralından yararlanılarak hangi neden ve sonuçların birlikte ortaya çıktığı, destek ağında yer alan hangi kişi veya kişilerden birlikte yararlandığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

BULGULAR

1. Temel Sosyo-Ekonomik Özellikler

Ankete katılanların yaş değerlerinin en küçüğü 21, en büyüğü 53, yaş ortalaması ise 30'dur. Durum demografik açıdan değerlendirildiğinde katılımcıların nispi olarak genç yaş grubuna dâhil oldukları anlaşılmaktadır.

Kadınların %86,3'ü kent doğumlu, %13,7'si ise kır doğumlu olduğunu belirtmiştir. Kadınlar en uzun süreyle yaşadıkları yeri %95,8'i kent olarak, %4,2'si ise kır olarak belirtmiştir. Bu durumun anketin gerçekleştirildiği il ve üniversite eğitiminin gerçekleştirildiği yerlerin çoğunlukla kentsel alanlar olmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Medeni durumunu belirten kadınların %48'i bekâr, %48'i evli ve birlikte yaşayan, %2,5'i boşanmış, %1,4'ü ise evli ve ayrı yaşayan bireylerden oluşmaktadır. Kadınların %25,4'ünün çocuk sahibi olduğu %74,6'sının ise çocuk sahibi olmadığı anlaşılmıştır. Ortalama çocuk sayısının 1,47, sahip olunan çocuk sayısının en az 1 en fazla 3 olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların Çocuk sahibi olduğunu belirtenlerin %58,9'u 1 çocuk, %35,6'sı 2 çocuk ve %5,6'sı 3 çocuk sahibidir.

Eğitim durumuna göre en az temsil edilen grup %0,6 ile doktora mezunlarıdır. Önlisans mezunlarının oranı %11,7, lisans mezunlarının oranı %68,8, yüksek lisans mezunlarının oranı ise %18,9'dur.

Katılımcıların %81,0'i çekirdek aile ile birlikte yaşadıklarını belirtmiştir. Bunu sırasıyla %7,8 ile yalnız yaşayanlar, %3,9 ile geniş aileye mensup olanlar, %3,1 ile arkadaşlarıyla yaşayanlar, %2,8 ile sadece annesiyle yaşayanlar, %1,4 ile çocuklarıyla birlikte yaşayanlar izlemiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun çekirdek aileye mensup kişilerden oluşması ve geniş ailede yaşayanların sayısının çok düşük olması geniş aileden çekirdek aileye doğru yaşanan geçişin özelliklerini göstermektedir.

Anne-babası evli ve birlikte yaşayan kadınların oranı %78,2'dir. Bunu sırasıyla %10,4 ile babası vefat etmiş olanlar, %5,9 ile anne-babası boşananlar, %3,9 ile annesi vefat edenler, %0,8 ile her iki ebeveynini de kaybedenler ve yine %0,8 ile anne ve babası evli olmakla birlikte ayrı yaşayanlar izlemektedir.

Ankete katılarak annesinin eğitim durumuna ilişkin soruyu cevaplayanların önemli bir kısmının annesi %44,3 ile ilköğretim mezunu kadınlardan oluşmaktadır. Bunu sırasıyla %24,6 ile lise ve dengi okul mezunları, %15,1 ile lisans mezunları, %9,2 ile okuryazar olmasına rağmen herhangi bir mezuniyeti olmayanlar, %5,6 ile okuryazar olmayanlar, %0,6 ile doktora mezunları ve yine %0,6 ile yüksek lisans mezunları izlemektedir.

Ankete katılarak babasının eğitim durumuna ilişkin soruyu cevaplayanların önemli bir kısmının babası %39,0 ile ilköğretim mezunu erkeklerden oluşmaktadır. Bunu sırasıyla %27,5 ile lisans mezunları, %27,0 ile lise ve dengi okul mezunları, %3,4 ile okuryazar olmasına rağmen herhangi bir mezuniyeti olmayanlar, %2,2 ile yüksek lisans mezunları, %0,6 ile doktora mezunları, %0,3 ile okuryazar olmayanlar izlemektedir.

Ankete katılanların anne ve babalarının çoğunluğu ilköğretim mezunlarından oluşmaktadır. Bu durum eğitim düzeyi düşük olan ebeveynlerin kız çocuklarının yükseköğrenim görmesi konusundaki eğilimlerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu aynı zamanda toplumsal cinsiyet kalıplarının değişimi ve kız çocuklarının eğitimi konusunda ebeveynlerin bilinç düzeylerinin artışı açısından önemli bir göstergedir.

Hanenin gelir durumunu orta olarak belirtenlerin oranı %57,1, iyi olarak belirtenlerin oranı %31,1, kötü olarak belirtenlerin oranı %8,4, çok iyi olarak belirtenlerin oranı %2,5 ve çok kötü olarak belirtenlerin oranı %0,8 olarak belirlenmiştir. Bu verilere göre ankete katılanların önemli bir kısmının %57,1 ile orta gelir düzeyinde olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların %69,4'ü çalışma yaşamında deneyime sahip olduğunu ve bir işte çalıştığını belirtmiştir. İş aramasına rağmen bir iş bulamadığı için çalışmayanların oranı %22,0, yeni mezun olduğu için henüz iş bulup çalışmadığını belirtenlerin oranı %5,6, ihtiyacı olmadığı için çalışmadığını belirtenlerin oranı %1,9, eşi izin vermediği için çalışmadığını belirtenlerin oranı %0,8, ailesi izin vermediği için çalışmadığını belirtenlerin oranı ise %0,3'tür. Yapılan tüm yasal düzenlemelere ve çabalara rağmen çok düşük bir oranda da olsa eşinden ve ailesinden izin alamadığı için çalışmadığını belirtenlerin bulunması bazı aileler için toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargıların halen devam edebildiğini göstermektedir.

Ortalama iş arama süresi 16,86 ay olarak belirlenmiştir. Mezuniyeti sonrasında hiç iş aramaya gerek kalmadan hemen iş bulanlar olmasına rağmen iş arama süresinin kadınlar arasında 84 aya kadar çıkabildiği belirlenmiştir. Bu durum uzun süreli işsizlik olgusunun üniversite mezunu kadınlar için önemli bir sorun olduğunu göstermektedir.

2. KADINLARIN DAHA UZUN SÜRELİ İŞSİZ KALMASININ VE KENDİLERİNE UYGUN İŞ BULAMAMASININ NEDENLERİ

Araştırma kapsamında elde edilen ve aşağıda yer alan bulgular sosyal hayat içerisindeki rol paylaşımının ve cinsiyet eşitsizliklerinin, kadının çalışma hayatındaki yeri üzerinde önemli ölçüde etkili olduğunu göstermektedir.

Katılımcılara Göre İşsizliğin Nedenleri

Nedenler	Sayı		Yüzde	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Kadınlar, uzun çalışma saatlerinden dolayı iş bulamıyor	158	201	44,0%	56,0%
Kadınlar, işgücü piyasasında mesleki deneyimleri olmadığı için iş bulamıyor	137	222	38,2%	61,8%
Kadınlar iş görüşmelerinde karşılaştıkları olumsuz tutum nedeniyle iş bulamıyor	123	236	34,3%	65,7%
Kadınların evde çocuk bakımıyla ilgilenmeleri iş aramalarını engelliyor	110	249	30,6%	69,4%
Kadınlar, işverenler kadın çalıştırmak istemediği için iş bulamıyor	110	249	30,6%	69,4%
Kadınlar, işsizliğin yoğun olduğu dönemlerde önceliğin erkeğe verilmesi nedeniyle iş bulamıyor	105	254	29,2%	70,8%
Kadınların ev içi iş yükleri iş aramalarını/bulmalarını engelliyor	86	273	24,0%	76,0%
Kadınlar kültürel önyargılar ve engellerden dolayı iş bulamıyor	86	273	24,0%	76,0%
Kadınlar işyerinde ayrımcılık nedeniyle uygun iş bulamıyor	86	273	24,0%	76,0%
Kadınlar, erkeklere göre daha düşük ücret önerildiği için iş bulamıyor	81	278	22,6%	77,4%
Kadınlar, önerilen ücreti az buldukları için iş bulamıyor	73	286	20,3%	79,7%
Kadınlar, çoğunlukla sigortasız işler önerildiği için iş bulamıyor	54	305	15,0%	85,0%
Kadınlar, yeterli mesleki eğitim alamadıkları için iş bulamıyor	52	307	14,5%	85,5%
Kadınların evde hasta bakımıyla ilgilenmeleri iş aramalarını engelliyor	25	334	7,0%	93,0%
Toplam	1286	3740	25,6%	74,4%

Araştırma kapsamında elde edilen verilere göre, üniversite mezunu kadınların iş aramasını veya iş bulmasını engelleyen en önemli neden %44,0 ile çalışma saatlerinin uzun olmasıdır. Bunu sırasıyla; %38,2 ile kadınların mesleki deneyimlerinin bulunmaması, %34,3 ile iş görüşmelerinde karşılaşılan olumsuz tutum ve davranışlar, %30,6 ile çocuk bakımı ve işverenlerin kadın çalıştırmak istememeleri, %29,2 ile yoğun işsizlik dönemlerinde önceliğin erkeğe verilmesi, %24 ile kadınların ev içi iş yükleri, kültürel önyargı ve engeller ile işyerinde ayrımcılık, %22,6 ile erkeklere göre daha düşük ücret önerilmesi, %20,3 ile kadınların önerilen ücreti az bulması, %15,0 ile kadınlara çoğunlukla sigortasız işler önerilmesi, %14,5 ile kadınların yeterli mesleki eğitim alamaması, %7,0 ile kadınların evde hasta bakımıyla ilgilenmeleri izlemiştir.

Bu verilere göre, kadınların işsizlik sorununun önemli ölçüde toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak şekillendiği görülmektedir. Bu aynı zamanda toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları ile cinsiyet ayrımının, kadının çalışma yaşamındaki yerini

belirlediğini göstermektedir. Bakım yükümlülükleri ve cinsiyet ayrımcılığı gibi konular kadının iş arama süreci üzerinde olumsuz etkiler yaratmakta ve kadının iş aramasını veya bulmasını engellemektedir.

İşsizlik, nedenleri itibarıyla değerlendirildiğinde çoğunlukla tek bir nedene bağlı olarak ortaya çıkan bir durum değildir. Nedenler arasında görece olarak bir önem sırası yapmak mümkün olsa dahi işsizliğin birkaç farklı nedene bağlı olarak ortaya çıkabildiği görülmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular birlikte ortaya çıkma durumlarına göre değerlendirildiğinde katılımcıların %13,6'sı kadınların ev içi iş yüklerini ve çalışma saatlerinin uzunluğunu iş bulamama nedeni olarak belirtmektedirler. Aynı zamanda bu kadınların %79,6'sı evde çocuk bakımını da işsizliğin nedeni olarak görmektedir. Her üç faktörü de işsizliğin nedeni olarak belirtenlerin oranı %10,8'dir.

Üniversite mezunu kadınların uzun süreli olarak işsiz kalmasına ve bu kadınların kendilerine uygun iş bulamamasına ilişkin olarak verilen cevaplar, ikili gruplar halinde birlikte ortaya çıkma durumlarına göre analiz edildiğinde, %19,8 (71 kişi) ile evde çocuk bakımı ve uzun çalışma saatleri, %17,0 (61 kişi) ile işyerinde ayrımcılık ve iş görüşmelerinde karşılaşılan olumsuz tutum, yine %17,0 ile kadınların ev içi iş yükleri ve evde çocuk bakımı diğer nedenlere göre daha fazla birlikte işsizlik nedeni olarak değerlendirilen faktörler arasında yer almaktadır.

Bu ve benzeri örnekler işsizliğin sadece bir nedene bağlı olarak ortaya çıkmadığını, aksine işsizliğin birden fazla nedene bağlı olarak ortaya çıkabildiğini ve birkaç nedeninin karşılıklı etkileşim içerisinde olabildiğini göstermektedir. Ayrıca işsizliğe neden olan herhangi bir faktörün, başka bir faktörün ortaya çıkma ihtimalini artırabildiği de değerlendirilmektedir.

3. KADINLARIN İŞSİZLİK SÜRECİNDE YAŞADIKLARI SORUNLAR

İşsizliğin üniversite mezunu kadınlar üzerinde ortaya çıkarmış olduğu etkileri belirlemek üzere bu grup içerisinde yer alan kadınlara işsiz kaldıkları süreçte yaşadıkları sorunlar çoktan seçmeli olarak sorulmuş ve bu sorulara bağlı olarak literatürde yer alan bilgilerle uyumlu ancak işsiz kadın açısından oldukça olumsuz olarak değerlendirilebilecek sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre üniversite mezunu kadının işsizlik sürecinde ekonomik, sosyal, psikolojik birçok sorunla mücadele etmek durumunda kaldığı; işsizliğin bireyin ailesi, akrabaları, arkadaşları ve çevresindeki diğer insanlarla sorunlar yaşamasına neden olabildiği belirlenmiştir.

Üniversite mezunu kadınların işsizlik sürecinde yaşamış oldukları sorunlardan biri ailesiyle, akrabalarıyla, arkadaşlarıyla iletişim sorunu yaşamasıdır. Bu anlamda, işsizlik sürecinde bireyin içinde bulunduğu sistemin parçası olan çevresindeki diğer insanlarla iletişim sorunu yaşayabildiği görülmektedir.

Birey işsiz kaldığı süreçte çevresiyle iletişim sorunu yaşarken çevrede kişi üzerinde baskı faktörü oluşturabilmektedir. Özellikle nitelikli işgücü kategorisinde yer alan üniversite mezunlarının, nitelik düzeyi düşük bireylere göre daha kolay iş bulması beklenmektedir. Ancak çeşitli nedenlere bağlı olarak üniversite mezunu bireyin iş bulamaması ve üniversiteli işsiz damgasıyla eleştirilere maruz kalması çevrenin birey üzerinde bilerek ya da bilmeyerek baskı unsuru olabildiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcılara Göre İşsizliğin Sonuçları

Sorunlar	Sayı		Yüzde	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Kendimi işe yaramaz hissettiğim zamanlar oldu	268	80	77,0%	23,0%
Kendimi çaresiz hissettiğim zamanlar oldu	233	115	67,0%	33,0%
Ekonomik sorunlar yaşadım	231	117	66,4%	33,6%
Üniversiteli işsiz damgasıyla eleştirilere maruz kaldım	206	142	59,2%	40,8%
Ailem benimle birlikte üzüntü ve kaygı yaşadı	201	147	57,8%	42,2%
Psikolojik sorunlar yaşadım	165	183	47,4%	52,6%
Çevreme karşı öfkeye kapıldığım zamanlar oldu	152	196	43,7%	56,3%
Ailemle iletişim sorunu yaşadım	111	237	31,9%	68,1%
Şehir içi ulaşım giderlerimi karşılamakta zorlandığım zamanlar oldu	100	248	28,7%	71,3%
Çevremdeki insanlarla iletişim sorunu yaşadım	88	260	25,3%	74,7%
Arkadaşlarımla iletişim sorunu yaşadım	77	271	22,1%	77,9%
Akrabalarımla iletişim sorunu yaşadım	63	285	18,1%	81,9%
Cevap sayısı	1895	2.281	45,4%	54,6%

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre katılımcıların %77'si işsizlik sürecinde kendini işe yaramaz hissettiği zamanlar olduğunu, %67'si işsizlik sürecinde kendini çaresiz hissettiği zamanların olduğunu, %66,4'ü işsizlik sürecinde ekonomik sorunlar yaşadığını, %59,2'si üniversiteli işsiz damgalamasıyla çevrenin baskısına maruz kaldığını, %57,8'i işsizlik sürecinde ailesinin de kendisiyle birlikte üzüntü ve kaygı yaşadığını, %47,4'ü işsizlik sürecinde psikolojik anlamda sorunlar yaşadığını, %43,7'si işsizlik sürecinde öfkeye kapılabildiğini, %31,9'u işsizlik sürecinde aileleri ile iletişim sorunu yaşadığını, %28,7'si işsizlik sürecinde şehir içi ulaşım giderlerini karşılamakta zorlanabildiğini, %25,3'ü işsizlik sürecinde çevresindeki insanlarla iletişim sorunu yaşadığını, %22,1'i işsizlik sürecinde arkadaşlarıyla iletişim sorunu yaşadığını, %18,1'i işsizlik sürecinde akrabalarıyla iletişim sorunu yaşadığını belirtmiştir.

Verilen cevaplar bir arada değerlendirildiğinde işsizliğin üniversite mezunu kadınlar üzerindeki ekonomik ve sosyo-psikolojik etkileri açık bir şekilde

görülmektedir. Kadınlar işsizlik sürecinde en yakın çevresi olan ailesinden başlamak üzere çevresinde yer alan bireylerle iletişim sorunu yaşamaktadır. Üniversite mezunu kadının çevresinde yer alan bireyler, üniversite okumuş olmasına rağmen iş bulamadığı için kadını eleştirerek onun üzerinde baskı unsuru olabilmektedir. Mevcut durumda yüksek oranda kendini işe yaramaz ve çaresiz hisseden bir kadının ilave olarak böyle bir baskıya maruz kalması psikolojik iyilik halinin önemli ölçüde bozulmasına neden olabilmektedir. bu durumda işsizliğin psikolojik etkilerinden biri olan çaresizlik hissinin ortaya çıkması ise kaçınılmaz bir sonuç haline gelmektedir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde işsizliğin en önemli sonuçlarından biri bireyin psikolojik durumunda ortaya çıkardığı sorunlardır. Genel anlamda bireyin psikolojik sağlığı üzerinde etkili olan işsizlik, üniversite mezunu kadın içinde benzer sonuçlar doğurmakta ve kadının psikolojik iyilik halinin bozulmasına neden olmaktadır.

İsteklerin tatmin edilmemesine, istenmeyen sonuç ve karşılanamayan beklentilere verilen duygusal bir tepki olan öfke (Soykan, 2003: 20), işsizlik sürecinin ortaya çıkarmış olduğu sorunlardan biri olabilmektedir. Bireyin karşılanamayan iş bulma isteği ve işsizliğe bağlı olarak çalışmanın faydalarından yoksun kalması öfkeye neden olabilmektedir.

İşsizlik sürecinin üniversite mezunu kadın açısından en önemli etkilerinden birinin ekonomik sıkıntılar olduğu ifade edilebilir. Çalışmanın faydalarından biri, emeğinin karşılığı olarak bireyin ücret alması ve bununla geçimini temin edebilmesidir. İşsizlik, çalışarak elde edilebilecek bu gelirden yoksun kalmak ve geçimini temin etmek konusunda sorunlarla karşılaşmak anlamına gelmektedir.

İşsiz bireyin yaşamış olduğu sorunlar aile üzerinde de olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Ülkemizde çekirdek aileye doğru bir evrilme söz konusu olsa da aile bağlarının güçlü bir özelliğe sahip olduğu bilinmektedir. Buna bağlı olarak aile üyelerinden birinin yaşamış olduğu sorunlar tüm aile üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkarabilmektedir. İşsizliğe bağlı olarak ortaya çıkan bu olumsuzluklar eşler arasında boşanmaya varacak ölçüde hasarlara neden olabilmektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgularda işsizliğin eşler arası ilişkilere verdiği zararı gösterir niteliktedir. Evli ve birlikte yaşayan, evli ve ayrı yaşayan, boşanmış ve bekârların tamamının vermiş oldukları cevaplara göre kadınların %29,6'sı işsizliğin eşler arası ilişkiye zarar veren bir durum olduğunu, %70,4'ü ise işsizliğin eşler arasındaki ilişkiye zarar veren bir durum olmadığını belirtmiştir.

İşsizlik sürecinde yaşanan olumsuzlukların işsizliğin nedenlerinde olduğu gibi çoğunlukla tek başına ortaya çıkan sonuçlar olmadığı, bu olumsuzlukların birbirleriyle etkileşim içerisinde olabildikleri görülmektedir. Araştırma kapsamında elde edilen

bulgular birlikte ortaya çıkma durumlarına göre değerlendirildiğinde, katılımcıların %10,3'ü işsizlik sürecinde akrabalarıyla ve arkadaşlarıyla iletişim sorunu yaşamakta, kendini işe yaramaz ve çaresiz hissetmektedirler.

Üniversite mezunu kadınların işsiz kaldıkları süreçte yaşadıkları sorunlara ilişkin olarak verilen cevaplar, ikili gruplar olarak birlikte ortaya çıkma durumlarına göre analiz edildiğinde kadınların %58,6'sı (204 kişi) işsizlik nedeniyle kendini işe yaramaz ve çaresiz hissettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca diğer olumsuz durumlara göre en fazla bir arada yaşanan olumsuz durum ise %51,7 (180 kişi) ile kendini işe yaramaz hissetmek ve ekonomik sorunlar yaşamaktır.

Söz konusu örneklerin çoğaltılması mümkündür. Bu örnekler işsizliğin sadece belirli bir sonucu ortaya çıkarmadığını sonuçlar arasında bir bağın söz konusu olabildiğini göstermektedir. Bu anlamda işsizliğin ortaya çıkarmış olumsuzluklar karşılıklı etkileşim içerisindedir ve ortaya çıkan bir olumsuzluk bir başka olumsuz durumu ortaya çıkarabilmektedir.

4. Üniversite Mezunu Kadınların İş Arama Nedenleri

Kadının toplumsal üretime katılımı kadının özgürleşmesini doğrudan etkileyen bir unsur olmasa da kadının özgürleşmesinin ön koşullarından biridir (Çitçi, 1982: 175). Çalışma yaşamı kadının ekonomik özgürlüğüne ve toplumsal statüsüne katkı sağlayarak yaşam tatmininde artış sağlamaktadır (Hablemitoğlu, 2004: 55). Araştırma kapsamında elde edilen ve aşağıda yer alan bulgular kadınların iş aramasında ekonomik faktörlerin önemli ölçüde etkili olduğunu göstermektedir.

Katılımcılara Göre İş Arama Nedenleri

Nedenler	Sayı		Yüzde	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Ekonomik özgürlüğüm için iş arıyorum.	273	86	76,0%	24,0%
Başkasına bağımlı olmadan yaşamak için iş arıyorum.	244	115	68,0%	32,0%
Aile ekonomisine katkı sağlamak için iş arıyorum.	241	118	67,1%	32,9%
Düzgün bir ücretle saygın bir yaşam için iş arıyorum.	241	118	67,1%	32,9%
Öğrendiklerimi hayata geçirmek için iş arıyorum.	217	142	60,4%	39,6%
Üretimde bulunarak topluma faydalı bir birey olmak için iş arıyorum.	207	152	57,7%	42,3%
Kadınların çalışması gerektiğini düşündüğüm için iş arıyorum.	168	191	46,8%	53,2%
Çevremde saygı duyulan bir birey olmak için iş arıyorum.	167	192	46,5%	53,5%
Toplam	1.758	1.114	61,2%	38,8%

Elde edilen bulgulara göre, kadınların %76'sı ekonomik özgürlüklerini kazanmak için, %68'i başkasına bağımlı olmadan yaşamak için, %67,1'i aile ekonomisine katkı sağlamak için ve düzgün bir ücretle saygın bir yaşam için, %60,4'ü öğrendiklerini hayata geçirmek için, %57,7'si üretimde bulunarak topluma faydalı bir birey olmak için, %46,8'i kadınların çalışması gerektiğini düşündüğü için, %46,5'i çevresinde saygı duyulan bir birey olmak için iş aradığını belirtmiştir.

Çalışmak bireyin, ihtiyaçlarını karşılamak üzere yapmak zorunda olduğu harcamaları karşılayabilecek bir gelire sahip olması anlamına gelmektedir. Elde edilen bulgulara göre, üniversite mezunu kadınların önemli bir kısmının kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir gelire sahip olmak istedikleri ve bu anlamda kadınların her şeyden önce ekonomik özgürlüklerini kazanarak başkalarına bağımlı olmadan yaşamak için iş aradıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca üniversite mezunu kadınların yaklaşık olarak yarısının, kadınların çalışması gerektiğini düşündüğü ve bu nedenle iş aradıkları anlaşılmıştır.

Bireyin ihtiyaçlarını karşılayabileceği kendine ait bir gelirin olmaması, bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için başkalarına bağımlı olması anlamına gelmektedir. Buna bağlı olarak üniversite mezunu kadın, başkasına bağımlı olarak yaşamaktansa kendi kazandığı gelirini harcayan, özgür bir birey olmak için iş arama davranışı içine girmektedir.

Üniversite mezunu kadınların iş arama nedenleri özet olarak değerlendirilecek olursa; aile ekonomisine katkı sağlamak ve düzgün bir ücretle saygın bir yaşama sahip olmak, üniversite hayatında elde edilen bilgi birikiminin çalışma hayatına aktarılması, nitelikli kadın emeğinin ücretli emeğe dönüşerek toplumsal refahın artırılmasına katkı sağlaması, kadının toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak evin sınırları içerisine sıkıştırılmasındansa çalışma hayatına kazandırılması, çevrenin bireye olan saygısının artması ve psikolojik anlamda iyilik halinin artırılması ekonomik özgürlüğü izleyen nedenler olmuştur.

Üniversite mezunu kadınların iş arama nedenleri birlikte ortaya çıkma durumu açısından değerlendirildiğinde; katılımcılardan %27,8'i iş arama nedenini çevresinde saygı duyulan bir birey olmak, öğrendiklerimi hayata geçirmek, üretimde bulunarak topluma faydalı bir birey olmak, başkasına bağımlı olmadan yaşamak olarak belirtmektedir. Bu nedenlere bağlı olarak iş arayan kadınların tamamı (%100) aynı zamanda ekonomik özgürlüğü için de iş aramaktadır.

Üniversite mezunu kadınların iş arama nedenlerine ilişkin olarak verilen cevaplar, birlikte ortaya çıkma durumları ikili gruplar halinde değerlendirildiğinde; kadınlar, %62,7 (225 kişi) ile ekonomik özgürlüğü ve başkasına bağımlı olmadan yaşamak için, başka bir ifadeyle en fazla bu iki amaca birlikte ulaşmak için iş

aramaktadır. Ayrıca diğer iş arama nedenlerine göre daha fazla birlikte ulaşılmak istenen amaçlar %57,9 (208 kişi) ile düzgün bir ücretle saygın bir yaşam ve ekonomik özgürlüğü sağlamak, %54,6 (196 kişi) ile aile ekonomisine katkı sağlamak ve ekonomik özgürlüğü sağlamak, %53,8 ile (193 kişi) başkasına bağımlı olmadan yaşamak ve düzgün bir ücretle saygın bir yaşam olmuştur.

Birlikte ortaya çıkan bu ve benzeri örnekler iş arama davranışının tek bir amaçla gerçekleşmediğini, kadınların bir iş sahibi olmak istemesinin birden fazla nedene bağlı olarak ortaya çıkabildiğini göstermektedir. Ancak kabul edilmesi gereken durum kadının bir iş sahibi olmak için iş aramasına neden olan en temel faktörün ekonomik nedenler olmasıdır. Birlikte ulaşılmak istenen her bir amacın aynı zamanda ekonomik bir boyutunun olması bu durumu desteklemektedir.

5. İşsizlik Sürecinde Yaşanan Ekonomik, Sosyal ve Psikolojik Sorunların Üstesinden Gelebilmek İçin Yararlanılan Destek Ağı

İhtiyaç duyulduğunda yardım edebilecek kişilerden oluşan potansiyel ağı ifade eden sosyal destek (Vrucinic, 2012: 77), bireyin iyilik halinin korunması açısından işsizlik sürecinde önemli bir fonksiyona sahiptir. Aşağıda yer alan bulgularda görüldüğü üzere kadınların işsizlik sürecinde ortaya çıkan olumsuzluklarla mücadele ederken sosyal destek ağını oluşturan kişi veya kişilerden önemli ölçüde yararlandıkları anlaşılmaktadır.

Genel Anlamda Sosyal Destek Ağı Verileri

Kişi/kişiler	Sayı		Yüzde	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Annem- Babam	265	91	74,4%	25,6%
Eşim	144	212	40,4%	59,6%
Arkadaşlarım	129	227	36,2%	63,8%
Hiç kimse	38	318	10,7%	89,3%
Akrabalarım	20	336	5,6%	94,4%
Komşularım	6	350	1,7%	98,3%
Toplam	602	1534	28,2%	71,8%

Araştırma kapsamında, işsizlik sürecinde bireye genel anlamda sosyal destek sağlayan kişi ya da kişilere ilişkin bulgular incelendiğinde; işsizlik sürecinde kadınlara varlığıyla değerli ve güvende olduğunu hissettiren, yaşamış olduğu olumsuzluklarla mücadele etmesinde destek olan kişilerin başında %74,4 ile anne ve babası yer almaktadır. Bunu sırasıyla %40,4 ile eşler, %36,2 ile arkadaşlar, %5,6 ile akrabalar,

%1,7 ile komşular izlemiştir. Hiç kimseden destek almadığını belirtenlerin oranı ise %10,7 olmuştur.

İlgili soruyu cevaplandıran 356 kişi içerisinde, hiç kimseden destek almadığını belirten 38 kişiden 1 kişi aynı zamanda anne ve babası ile arkadaşlarından, 3 kişi ise anne ve babasından destek aldığını belirtmiştir. Sonuç olarak 34 kişi dışında soruyu cevaplayanların tamamı sosyal destek ağında yer alan bir veya birden fazla destek unsurundan yararlanmaktadır. Bu anlamda, katılımcıların %90,4'ünün sosyal destek ağından yararlandığı anlaşılmaktadır.

Sosyal destek unsurlarının birkaçından birlikte yararlanma durumları değerlendirildiğinde katılımcıların %35,8'i işsizlik sürecinde arkadaşlarından sosyal destek almaktadır. Arkadaşlarından sosyal destek aldığını belirtenlerin %81,4'ü anne ve babasından da destek aldığını belirtmektedir. Anne, baba ve arkadaşlarından, birlikte destek alanların oranı ise %29,2'dir.

Sosyal destek ağlarına ilişkin olarak birlikte ortaya çıkma durumları ikili gruplar halinde değerlendirildiğinde, kadınların en fazla birlikte destek aldığı grup %29,5 (105 kişi) ile anne, baba ve arkadaşlarıdır. Ayrıca diğer destek ağlarına göre en fazla bir arada destek sağlayanlar %29,2 (104 kişi) ile anne, baba ve eşler olmuştur.

Ayrıca araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre, işsizlik sürecinde ortaya çıkan ekonomik ve psikolojik sorunlarla baş edebilmek için destek ağlarından faydalandığı görülmektedir. Bu çerçevede elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmiştir:

a) İşsizlik nedeniyle yaşanan ekonomik sorunların üstesinden gelebilmek için en fazla destek alınan grubu aile oluşturmaktadır. İşsizlik sorunuyla yüzleşmek durumunda kalan kadınların %73,1'i bu süreçte yaşamış oldukları ekonomik sıkıntılarda anne ve babasından, %43,9'u eşinden destek aldığını belirtmiştir. Bu haliyle işsizlik sürecinde ekonomik destek ağının ilk sırasında aile yer almıştır. Bunu sırasıyla %5,6 ile arkadaşlar, %3,6 ile akrabalar ve %2,5 ile kamu kurumları izlemiştir. Kimseden yardım almadığını belirtenlerin oranı ise %5,3'tür. Bu yönüyle işsizlik sürecinde yaşanan ekonomik sorunlarla baş edebilmek için çevresel faktörlerden önemli ölçüde destek alınmaktadır ve işsizlik sürecinde ekonomik destek sağlayanların en başında çevresel anlamda bireye en yakın kişiler olan anne, baba ve eşler yer almaktadır.

b) İşsizlik sorunuyla yüzleşmek durumunda kalan kadınların %59,1'i bu süreçte yaşamış oldukları psikolojik sıkıntılarda anne ve babasından destek aldığını belirtmiştir. Bu haliyle işsizlik sürecinde psikolojik destek ağının ilk sırasında aile yer almıştır. Bunu sırasıyla %38,6 ile arkadaşlar, %36,4 ile eşler, %4,5 ile akrabalar ve %2 ile çocuklar, %0,6 ile komşular izlemiştir. Tıbbi/psikolojik destek alanların oranı ise %7,4'tür.

İşsizlik sürecinde yaşadığı psikolojik sorunlarla kendisinin baş etmeye çalıştığını belirtenlerin oranı ise %57,7'dir. Bu kişiler içerisinde destek ağının herhangi birinden yararlanmayan kişiler çıkarıldığında ise yaşadığı psikolojik sorunlarla sadece kendi başına mücadele etmeye çalışanların oranı %17,0 olmaktadır. Bu anlamda üniversite mezunu kadınların, işsizlik sürecinde yaşadıkları psikolojik sorunlarla mücadele edebilmek için büyük ölçüde destek ağından yararlandıkları görülmektedir. İşsizlik süresince yaşanan psikolojik sorunları aşmak üzere en fazla destek sağlayan grubu ise ekonomik destekte olduğu gibi aile oluşturmaktadır.

Elde edilen veriler üniversite mezunu kadınların çevresi içinde birey anlayışına uygun olarak işsizlik sürecinde yaşamış oldukları olumsuzluklarla baş edebilmek için çevresinde yer alan bireylerden önemli ölçüde destek aldıklarını göstermektedir. Destek ağının merkezinde ise bireyin ailesinin yer aldığı, bunu bireyin yakınında yer alan diğer kişilerin izlediği görülmektedir. Bu durum Türkiye ölçeğinde güçlü aile bağlarının, yaşanan olumsuzluklar karşısındaki aktif rolünü ortaya koymaktadır.

6. İşsizlik Sürecinde Üniversite Mezunu Kadınları İş Aramaya Yönlendiren Kişi Veya Kişiler

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular üniversite mezunu kadınların iş arama sürecinde destek ağlarından yararlandıklarını, iş arama davranışı için destek ağlarının yönlendirici bir etkide bulunarak iş aramayı teşvik edici bir rol üstlendiklerini göstermektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre, kadınların %57,9'u kendisini anne ve babasının iş aramaya yönlendirdiğini belirtmiştir. Bunu sırasıyla %32,0 ile arkadaşları, %31,7 ile eşleri, %12,6 ile akrabaları, %4,5 ile devlet kurumları, %3,4 ile komşuları izlemiştir.

İş arama davranışını kendi isteğiyle gerçekleştirdiğini belirtenlerin oranı ise %74,4'tür. İlgili soruyu cevaplandıran 356 kişi içerisinde, iş aramaya yönlendiren kişi olarak kendini belirten 265 kişiden 95'i sadece kendiliğinden iş arama davranışı içerisine girdiğini belirtirken 170 kişi ise hem kendiliklerinden hem de diğer kişilerin yönlendirici etkisiyle iş arama davranışı içerisinde olduğunu belirtmiştir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde iş arayan üniversite mezunu kadınların %73,3'ünün destek ağında yer alan bir veya birkaç destek unsurundan yaralandığı anlaşılmaktadır.

Üniversite mezunu kadınların iş arama davranışı içine girmelerine neden olan kişi veya kişilere ilişkin olarak verilen cevaplar, ikili gruplar halinde birlikte ortaya çıkma durumlarına göre analiz edildiğinde; bu kadın grubunun iş arama davranışı içerisine girmesinde en fazla birlikte etkili olan kişiler %38,5 (137 kişi) ile anne, baba ve kendisi olmuştur. Ayrıca bireyde iş arama davranışının ortaya çıkmasında diğer kişi veya kişilere göre daha fazla bir arada yönlendirici olan kişi veya kişiler; %23,0 (82

kişi) ile bireyin kendisi ve arkadaşları, %23,0 (82 kişi) ile anne baba ve eşi, %22,5 (80 kişi) ile anne, babası ve arkadaşlarıdır.

7. İş Arama Sürecinde Bireysel Çabaların Yeterliliği

“Günümüz çalışma yaşamında iş arama, iş değiştirme ve iş bulabilme önemli bir yer tutmaktadır.” İş arama davranışı birey açısından bir iş bulabilmek için önemli bir süreç olma özelliğine sahip olmasına rağmen bu süreç aynı zamanda pek çok insan açısından zorlu bir süreç olma özelliğine de sahiptir (Güler, 2012: 11, 26). Bu süreçte bireyin kullanacağı yöntemler, yararlanabileceği kanallar konusunda bilgi sahibi olması ve sahip olması gereken bazı beceriler süreçteki zorlukların asgari seviyeye indirilmesi açısından önemlidir.

Bu zorlu süreçte iş arayanların iş başvurusunda kullanılmak üzere ve kişi hakkında ön bilgi sunmak amacıyla hazırlanan bireyin hayatı, yetenek ve deneyimlerini içeren tanıtım yazısını ifade eden özgeçmiş; iş görüşmelerinde dikkat edilmesi gerekenler; iş arama sürecinde kullanılan internet siteleri, özel istihdam büroları, arkadaşlar, gazete ilanları, aile, akrabalar, meslek odaları, dernekler ve komşular gibi iş arama sürecinde kullanılan tüm ağı ifade eden iş arama kanalları gibi konularda bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre;

a) Kadınların %75,8'i özgeçmiş hazırlama konusunda yeterli bilgiye sahip olduğunu belirtirken, %24,2'si özgeçmiş hazırlama konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını belirtmişlerdir.

b) İş görüşmelerinde dikkat edilmesi gereken konular çerçevesinde kadınların %77,3'ü nasıl giyinilmesi gerektiği, %77,0'si görüşme öncesinde işyeri ve iş hakkında bilgi sahibi olunması gerektiği, %63,1'i işverenin sorabileceği sorular için hazırlık yapması gerektiği, %56,7'si konuşulması gereken konuların neler olduğu, %56,4'ü görüşmede beden dilinin nasıl kullanılması gerektiği, %55,2'si görüşme sırasında oturma şeklinin nasıl olması gerektiği konusunda bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Ancak cevaplanan seçeneklere göre kadınların %44,5 ile önemli bir kısmının iş görüşmelerinde nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir.

c) Kadınların İŞKUR dışında yararlandıkları iş arama kanallarının oransal dağılımına bakıldığında, %87,8'i iş başvurusu yapmak istediği kurumların internet sitelerinden, %48,0'i özel istihdam büroları ve onların internet sitelerinden, %32,7'i arkadaşlarından, %31,8'i gazete ilanlarından, %19,0'u ailesinden, %15,1'i

akrabalarından, %10,5'i meslek odaları ve derneklerinden, %5,4'ü komşularından iş arama kanalı olarak yararlandıklarını belirtmişlerdir.

d) Ayrıca araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre kadınların %66,5'i iş arama sürecinde kendi çabalarının yeterli olmadığını %34,5'inin ise iş arama sürecinde kendi çabalarının yeterli olduğunu belirttikleri belirlenmiştir.

Elde edilen verilere göre araştırma kapsamında yer alan grubun iş aramak için çoğunlukla elektronik ortamı tercih ettiği anlaşılmaktadır. İş arama kanalı olarak elektronik ortamın tercih edilmesinde, anketi cevaplayanların elektronik ortamda iletişim kurmak isteyen bir grup olmasının, günümüz teknolojik gelişmeleri nedeniyle hemen her kuruma elektronik ortamda erişim imkânının bulunmasının ve eğitilmiş kesimin bilgisayar okuryazarlığına belirli ölçüde sahip olmasının etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Çalışma hayatına dâhil olan her bireyin özgeçmiş hazırlama konusunda bilgi sahibi olması ya da özgeçmiş hazırlamayı belirli ölçüde öğrenmiş olması gerekmektedir. İş arama sürecinde bulunan her bir bireyde bulunması gereken özelliklerden biri olan özgeçmiş hazırlama becerisinin kadınların bir bölümünde yeterince bulunmuyor olması, iş görüşmelerinde dikkat edilmesi gereken konuların hepsi hakkında bilgi sahibi olmak iş arayanlar için bilinmesi gereken konular arasında yer almasına rağmen kadınların %44,5'inin iş görüşmelerinde nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmeleri ve iş arama sürecinde kendi çabalarının yeterli olmadığını beyan edenlerin oransal olarak yüksek olması insan hayatı açısından önemli bir yeri bulunan ve önemli olduğu kadar da zorlu bir süreç olma özelliği gösteren iş arama sürecinde üniversite mezunu kadınların desteğe ihtiyaç duyabildiklerini göstermektedir.

SONUÇ

Çalışmak bireylerin ekonomik, sosyal, psikolojik iyilik halinin artırılmasına katkı sağlarken işsizlik bu katkıdan yoksun kalmak anlamına gelmektedir. Bu yönüyle işsizlik bir taraftan kendisi bir sorun olma özelliği gösterirken diğer taraftan başka sorunlarında kaynağını oluşturmaktadır.

Çeşitli grupların birçok faktöre bağlı olarak çalışma yaşamından dışlandıkları ve bu duruma bağlı olarak çalışma hakkından yoksun kaldıkları görülmektedir. Çalışma yaşamından dışlanmanın en önemli türlerinden biri ise işsizliktir. Dezavantajlı gruplar arasında yer alan kadınlar toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarına bağlı olarak bu sorundan en fazla etkilenen gruplar arasında yer almaktadır.

Kadınlar toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarına bağlı olarak öncelikle emeğini bir bedel karşılığı kiralama konusunda isteksiz davranmakta, istekli olduklarında ise yine bu rol ve sorumlulukları nedeniyle ikincil konuma itilmektedirler. Kadın işsizlerin önemli bir bölümünü ise üniversite mezunu kadınlar oluşturmaktadır. Düşük eğitim düzeyine sahip kadınlar iş arama davranışı içerisinde dahi bulunmazken üniversite mezunu kadınlar iş arama davranışı göstermesine rağmen bu davranışları önemli ölçüde karşılıksız kalmaktadır. Bu durum öncelikle toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarıyla, sonrasında ise bu rol ve sorumluluklara bağlı olarak kadının ekonomik ve sosyal hayattan dışlanmasıyla ilgilidir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular üniversite mezunu kadınların işsizlik sorununun önemli ölçüde toplumsal cinsiyet rol ve sorumluluklarıyla ve cinsiyet ayrımıyla ilgili olduğunu göstermektedir. Üniversite mezunu kadınların uzun süreli işsiz kalmasının ve kendilerine uygun iş bulamamasının nedenleri arasında önem sırasına göre çalışma saatlerinin uzun olması, kadınların mesleki deneyimlerinin bulunmaması, iş görüşmelerinde karşılaşılan olumsuz tutum ve davranışlar, çocuk bakımı ve işverenlerin kadın çalıştırmak istememeleri, yoğun işsizlik dönemlerinde önceliğin erkeğe verilmesi, kadınların ev içi iş yükleri, kültürel önyargı ve engeller ile işyerinde ayrımcılık, erkeklere göre daha düşük ücret önerilmesi, kadınların önerilen ücreti az bulması, kadınlara çoğunlukla sigortasız işler önerilmesi, kadınların yeterli mesleki eğitim alamaması, kadınların evde hasta bakımıyla ilgilenmeleri yer almaktadır.

Üniversite mezunu kadınları iş aramaya iten en önemli nedenler ise başkalarına bağımlı olmadan yaşamak ve ekonomik özgürlüklerini kazanmaktır. Ayrıca kadınlar çalışmanın bireye sağladığı diğer faydaları da içerecek şekilde saygınlık kazanmak, ailenin geçimine katkıda bulunmak, topluma faydalı birey olma duygusunu yaşamak, üretmek kendini ifade edebilmek gibi amaçlarla da iş arama davranışı içine girmektedirler.

Çeşitli amaçlarla iş arama davranışı içerisinde bulunan üniversite mezunu kadınların bu davranışının karşılık bulmaması önemli ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Bu sorunlar aile başta olmak üzere kadının çevresindeki bireylerle sosyal ilişkilerin bozulması; kadınların işe yaramazlık, çaresizlik, üzüntü, kaygı, öfke gibi duygulara kapılması ve bu anlamda psikolojik iyilik halinin bozulması; ekonomik anlamda yaşanan zorluklar, ailenin işsizle birlikte bu süreçten olumsuz etkilenmesi, eşler arasındaki ilişkilerin bozulması şeklindedir. Ayrıca eğitim düzeyi yüksek olan kadınlar işsiz kaldıklarında eğitilmiş oldukları halde iş bulamadıkları için oldukça yüksek oranda çevre baskısına maruz kalmaktadırlar.

Kadınlar işsizlik sürecinde şehir içi ulaşım giderlerini dahi karşılamayacak şekilde ekonomik sorunlar yaşayabilmektedirler. Ulaşım giderlerinin karşılanamaması iş görüşmelerine ve sosyal etkinliklere erişimi kısıtlamaktadır. Bu ise işsizliğin ortaya

çıkardığı ekonomik bir sorunun başka sorunları da ortaya çıkarabildiğini ve işsizlik olgusunun sorunlar sarmalı haline dönüşebildiğini göstermektedir.

İşsizlik sürecinde yaşanan ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunların üstesinden gelebilmek için ise çevresi içerisinde birey anlayışına uygun olarak başta anne ve baba olmak üzere yaşanan sorunun türüne göre değişmekle birlikte göreceli olarak eşler ve arkadaşlar gibi sosyal destek ağlarından yararlanılmaktadır. Söz konusu destek ağları işsizlik sürecinde ortaya çıkan sorunların etkisinin azaltılmasında bireye yardımcı olmaktadır. Ancak düşük bir oranda dahi olsa kadınların bir kısmı işsizlik sürecinde yaşadıkları sorunlarla kendi başlarına mücadele etmeye çalışmaktadırlar. Üniversite mezunu kadınlar çoğunlukla kendi içsel dinamikleriyle iş arama davranışı içerisine girmelerine rağmen iş arama davranışının ortaya çıkmasında da bu destek ağlarının önemli katkısı bulunmaktadır.

Bu anlamda üniversite mezunu kadınların çalışma hayatına kazandırılabilmesi ve işsizlik sürecinde yaşanan sorunların üstesinden gelebilmek için sosyal destek ağlarıyla birlikte veya ayrı olarak kurumsal destek mekanizmalarının kullanılması işsizlik sürecinde bireyi rahatlatıcı etkide bulunabilecektir. Günümüz çalışma hayatı açısından en önemli kaynağın insan olduğu düşünüldüğünde üniversite mezunu nitelik düzeyi yüksek insan kaynağının etkin ve verimli bir şekilde değerlendirilerek çalışma hayatına kazandırılması hem bireylerin iyilik halinin devamlılığına hem de toplumsal refahın artırılmasına katkı sağlayacaktır.

Bu yönleriyle değerlendirildiğinde işsizlik sürecinin neden ve sonuçlarıyla çok boyutlu bir olgu olması ve kadınların işsiz kalmasının kendine özgü nedenlerinin bulunmasına bağlı olarak sorunun mikrodan makroya bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması gerekmektedir.

İşsizliğin neden ve sonuçlarıyla oluşturduğu sarmala bağlı olarak, istihdam hizmetleri sosyal hizmet müdahale sürecinin bir parçası olarak kabul edilmeli ve farklı kurumlar tarafından elde edilen bilgilerin bir araya getirildiği, işsizlere yönelik faaliyetlerin koordineli yürütülmesini olanaklı kılacak işbirliğine dayalı bir sistem kurulmalıdır.

Kadınların toplumsal cinsiyet rol ve sorumlulukları nedeniyle çalışma yaşamının dışında kalmasına neden olan ev işleri ve bakım işleri gibi işlerin kurumsallaşması için bu tür hizmetleri sağlayan kurumlar nicel ve nitel anlamda geliştirilmeli ve kurumsal bakım hizmetlerini teşvik edici uygulamalar geliştirilmelidir. Bu çerçevede izlenebilecek yöntemler arasında kamu tarafından ücretsiz kreş hizmeti sağlanması konusu da değerlendirmeye alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar-Savran, G. (2004), *Beden Emek Tarih (Diyalektik Bir Feminizm İçin)*, İstanbul: Kanat Kitap.
- Başak, S., S. Kingır, Ş. Yaşar (2013), *Kadının Görünmeyen Emegi: İkinci Vardiya* (Anka Kadın Raporları, No: 13-01), Ankara: Anka Kadın Araştırma Merkezi.
- Buğra, A. (2015), *Kapitalizm Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika* (7. Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları.
- CASW (2008), *Social Work Scope of Practice*, Erişim: 12.07.2015, http://www.casw-acts.ca/sites/default/files/attachements/Scope%20of%20Practice_August_08_E_Final.pdf
- Çitçi, O. (1982), *Kadın Sorunu ve Türkiye’de Kamu Görevlisi Kadınlar*, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları: Ankara.
- Dedeoğlu, S. (2000), “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emegi”, *Toplum ve Bilim*, 86, 139-170.
- Ecevit, Y. (2012), “Türkiye’de Sosyal Politika Çalışmalarının Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla Gelişimi”, Saniye Dedeoğlu, Adem Yavuz Elveren (Der.), *Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın*, İstanbul: İletişim Yayınları, 11-28.
- Ekin, N. (1997), *Küresel Bilgi Çağında Eğitim-Verimlilik-İstihdam*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Ersöz, H.Y. (2005), “Sosyal Politika- Refah Devleti- Yerel Yönetimler İlişkisi”, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55(1), 735-758.
- Esping-Andersen, G. (2013), “Toplumsal Riskler ve Refah Devleti”, A. Buğra, Ç. Keyder (Der.), *Sosyal Politika Yazıları*, (B.Y. Çakar, U.B. Balaban Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 33-54.
- Güler, B.K. (2012), “İş Arama Davranışı: Bütüncül Psiko-Sosyal Bir Yaklaşım”, *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 14(2), 9-32.
- Hablemitoğlu, Ş. (2004), *Toplumsal Cinsiyet Yazıları, Kadınlara Dair Birkaç Söz*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları: İstanbul.
- Hooper Briar, K. (1980), “Helping the Unemployment Client”, *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 7(6), 895-906.
- IFSW, IASSW (2014), <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/>
- Kocacı, F., B.V. Gökkaya (2005), “Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(1), 195-219.
- Koray, M. (1999), *Emek Yoğun Sektörleri Sırtlayanlar: İşçi Kadınlar, 2000’e Girerken Çalışma Yaşamında Kadın*, İstanbul: Birleşik Metal-İş Yayınları.
- Koray, M. (2007), “Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak”, *Çalışma ve Toplum*, 4(15), 19-56.
- Ören, K., H. Yüksel (2012), “Geçmişten Günümüze Çalışma Hayatı”, *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 1(1), 34-59.
- Soykan, Ç. (2003), “Öfke ve Öfke Yönetimi”, *Kriz Dergisi*, 11(2), 19-27.
- Sunal, O. (2011), “Sosyal Politika: Sosyal Adalet Açısından Kuramsal Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(3), 283-305.

- Şenkal, A., M. Doğan (2012), “Sosyal Politika ve Sosyal Haklar; Vatandaşlık Haklarının Yeniden Kavramsallaştırılması Arayışı”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(17), 63-80.
- Tuncay, T., S. İl (2006), “Sosyal Hizmette Baskı Karşısı Uygulama, Sosyal Adalet Paradigması Temelinde Bir Özgürleştirme Pratiği”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(2), 59-71.
- Vatandaş, C. (2007), “Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35, 29-56.
- Vrucinic, Ž. (2012), “Social Support And Unemployment”, *Defendology*, 31, 76-82. (Erişim T.: 04.05.2015). <http://www.defendologija-banjaluka.com/Pdf%2031-e/06%20Zana%20-%20engleski.pdf>.
- Yolcuoğlu, İ.G. (2012), “Türkiye’de Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetlerin Geliştirilmesi”, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(2), 145-158.
- Yüksel, H. (2014), “Çalışma İlişkilerinde Dinamik ve Değişken Bir Konsept Olarak ‘Zaman’ Kavramı”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(10), 124-142.